

Nachttrek van koperwieken in de herfst van 1959

Door Th. Belterman
Truus Bloem-Margadant
en F. Bloem

Op onze oproep in het Vogeljaar van augustus 1959 en na de mededeling via de radio in het programma „Weer of geen weer” door Bert Garthoff ontvingen wij ruim 80 toezeggingen om aan het *koperwieken*onderzoek mee te werken. Wij willen alle deelnemers nogmaals danken voor hun stipte medewerking, die onze telefonische oproep op de avond van de 23ste oktober volledig deed slagen. Wij hopen, dit jaar nogmaals een beroep op allen te mogen doen, want zo'n onderzoek heeft pas waarde als de gegevens van enige jaren met elkaar vergeleken kunnen worden.

In de herfst van 1959 is er op geen enkele avond een massale *koperwieken*trek gehoord. Omstreeks 4 oktober trokken de eerste *koperwieken* 's morgens over en op 7 oktober was er voor het eerst nachttrek geconstateerd, die echter nog zwak was. In de vooravond van 13 oktober was er over de binnenduindrand bij Haarlem een flinke trek. Om te zien, of de *koperwieken* ook over andere gedeelten van ons land trokken, en bij wijze van proef, hoe ons systeem werkte, hebben wij toen hier en daar in het land enige deelnemers opgebeld met het verzoek, *koperwieken* te tellen van 21.00 uur tot 21.15 uur, n.l. te Leeuwarden, Assen, Zwolle, Almelo, Hilversum, 't Zand, in de kop van Noordholland, Lisse, Wassenaar, Heesch in N.Br., Zaamslag (Z.VI.) en Haarlem en omgeving. De trek bleek toen zo plaatselijk te zijn, dat het niet de moeite was, een algehele telling te organiseren.

Voornamelijk alleen langs de kuststreek van Driehuis tot Zaamslag werden *koperwieken* gehoord. De overige plaatsen meldden geen hoorbare trek. Daar was de lucht onbewolkt met heldere maan, terwijl aan de kust aanvankelijk wolkenvelden aanwezig waren. Later op de avond, toen de lucht opklaarde, werden de *koperwieken* ook daar niet meer gehoord.

Uit deze proef bleek, dat ons systeem vlot werkte. Wij hadden alle deelnemers een lijst met instructies gestuurd, opdat, wanneer zij op de bewuste

avond een telefoontje kregen met de boodschap: „Er is *koperwieken*trek; wilt U tellen van zo laat tot zo laat?”, allen wisten, dat zij gedurende de genoemde tijd de *koperwieken* moesten tellen door per 5 minuten het aantal malen, dat zij de trekroep hoorden, te turven. Tevens moesten zij aantekening maken van de weerssituatie. Doordat de oproep kort kon zijn, was het mogelijk binnen een minimum aan tijd en met betrekkelijk lage kosten alle deelnemers te bereiken. Haarlem en uitgebreide omgeving werden vanaf twee toestellen gebeld, terwijl de interlokale gesprekken vanaf drie andere toestellen plaatsvonden. Zo gelukte het binnen een half uur alle deelnemers de boodschap te geven. Degenen, die op de bewuste avond niet thuis waren of verhinderd waren, hebben op een later tijdstip toch nog geluisterd of er trek was.

In de morgen van 23 oktober kwam er te Bloemendaal een enorme stroom *kramsvogels* en *koperwieken* over. Vele duizenden vogels zijn er toen gepasseerd. Toen in de namiddag de schemering viel, begonnen de *koperwieken* weer te trekken en na enige telefonische informaties in Wageningen, Schagen, Amsterdam, Hilversum, Kollum (Fr.), Venlo, Tilburg en Zaamslag (Z.VI.) besloten wij over te gaan tot een algehele oproep.

Het resultaat is in beeld gebracht op

Ook in 1960 waarnemingen van trek van koperwieken

Het is de bedoeling, dat ook in 1960 wordt getracht een landelijk net van waarnemers van de trek van *koperwieken* te vormen. Indien men dit nummer nog tijdig ontvangt om daaraan deel te nemen, wordt men verzocht zich hiervoor aan te melden bij: F. Bloem, Veldlaan 8 te Bentveld.

beide kaartjes. Hierop zijn alle plaatsen aangegeven, waar van 20.00 uur tot 20.30 uur is waargenomen, alleen te Kollum (Fr.) is geteld van 20.30 uur tot 21.00. De gegevens zijn herleid tot het aantal per 15 minuten. Op het eerste kaartje zijn met een cirkeltje aangegeven de plaatsen, waar géén *koperwieken* zijn gehoord. Op de plaatsen, die door een driehoek aangeduid zijn, werd maximale trek gehoord van meer dan 20 maal de trekroep per kwartier. Op het tweede kaartje staan de plaatsen, waar de trekroep 1-20 maal per kwartier werd gehoord. Totaal zijn er 55 waarnemingsplaatsen, n.l. 11, waar niets gehoord werd, 31, waar maximaal 20 maal per kwartier de trekroep gehoord werd en 13 plaatsen, waar meer dan 20 maal per kwartier *koperwieken* gehoord werden.

Het relatief grote aantal plaatsen met negatieve waarnemingen en met aantallen onder maximaal kan verklaard worden:

- 1°. Door aan te nemen dat de *koperwieken* in golven over komen vliegen en dat de grote massa het noorden van ons land al gepasseerd was tijdens de waarnemingsperiode.
- 2°. Door verschil in weersituatie. Blij-

kens opgave van de waarnemers was in het noorden de lucht geheel bewolkt, maar toch waren de sterren in het zenit flauw zichtbaar. Er stond een matige west tot zuidwestenwind. De deelnemers in het zuiden meldden heldere hemel na bewolking en weinig wind. In het overige deel was het gedeeltelijk bewolkt. Het lijkt ons niet waarschijnlijk, dat de weersituatie hier de oorzaak is, daar toch overal de sterren nog zichtbaar waren.

- 3°. Een andere verklaring is te zoeken in de mogelijkheid, dat de *koperwieken* boven het vlakke land in het noorden minder geconcentreerd vliegen of minder roepen dan boven de hogere gronden. Echter omstreeks half negen zijn er te Kollum in het noorden van Friesland *koperwieken* langs gekomen in een vrij hoge concentratie, n.l. 27 maal de trekroep per kwartier. Dit is moeilijk te verklaren; een nieuwe golf *koperwieken* kan zijn aangekomen of Kollum kan in een stuwbaan liggen.

Dat *koperwieken* overdag langs stuwbanen vliegen is ons wel bekend uit trekwaarnemingen, die al een aantal jaren in Bloemendaal aan Zee gedaan worden. Vlak langs de zee zien wij zelden in grote concentraties, wel langs de binnenduinrand, aan de voet van de duinen over de bossen langs de weilanden. Mogelijk zijn de plaatselijke concentraties, aangegeven op het kaartje no. 1, te Bakkum, Driehuis en Zandvoort een gevolg van dergelijke stuwingen. Bij avond schijnt de zee echter een sterkere stuwing te veroorzaken dan de bosrand van het binnenduin. Bij Bakkum was namelijk de concentratie achter de zeereep het sterkst, terwijl meer naar binnen over Castricum de trek maar zwak was. Dit was ook het geval bij Zandvoort: achter de zeereep een sterke trekstroom, terwijl te Santpoort en Bentveld maar een matig aantal *koperwieken* werden gehoord, evenals boven Haarlem, Schalkwijk en Heemstede. Om dergelijke vliegroutes vast te stellen zou het interessant zijn eens te tellen aan de noord-

en zuidrand van een oost-west lopend bos en eveneens een vergelijking te maken van de trek van *koperwieken* langs de oost- en westrand van een noord-zuid lopend bos indien de bosranden tenminste duidelijk afgetekend zijn.

De meeste deelnemers hebben op ons verzoek, waar dat mogelijk was, ook van tien uur tot kwart over tien of tot half elf nog eens geluisterd. Hieruit bleek, dat de trek toen nog doorging, hoewel meestal zwakker.

Geen *koperwieken* werden daarbij gehoord te Leek (Gr.) Zwolle, Epe, Brinkheurne in de Achterhoek, Naarden-Bussum, Heesch (N.Br.) en op Terschelling. Op Texel werd er toen 1 maal een *koperwiek* gehoord en over Enschede was er ook matige trek. Over Amsterdam en Zaamslag was de trek nog vrij sterk, in Eindhoven en Tilburg nam de trek, die nog vrij sterk was, toch iets af, alleen in Nijmegen nam de trek in sterkte toe tot na elf uur. Bij Haarlem ging de trek, zij het zwak, door tot 's nachts ongeveer twee uur en in de ochtendschemering vlogen al weer *koperwieken* over.

Lit de gegevens is wel gebleken, dat de nachttrek van *koperwieken* tenminste over een groot gedeelte van ons land plaats vond. Boven de Wadden-

eilanden, de zuidelijke helft van Groningen en in Drente zijn de vogels niet gehoord. In de voorafgaande dagen is er in Zuidwolde (Gr.) wel enige dagen nachttrek geconstateerd. In de vooravond van 24 oktober is er bij Haarlem en Rijswijk weer zwakke trek geweest, maar later op de avond werden geen *koperwieken* meer gehoord. Verschillende waarnemers stelden vast, dat de trekrichting z.w. was.

De beoordeling van de treksterkte is op deze manier vrij moeilijk; want de capaciteit van het gehoor van de waarnemer is hierbij een belangrijke factor. Niet iedereen is in staat om even helder het hoge trekgeluid van de *koperwiek* te horen, daar de toonhoogte voor sommige mensen boven hun gehoorgrens ligt. Voor de beoordeling van de opgaven is het daarom gewenst, dat de waarnemer opgeeft of hij de *koperwieken* goed kan horen, bijv. in vergelijking met de waarnemingen van een jeugdig persoon.

Na 23/24 oktober zijn er nog wel enkele dagen met hoorbare nachttrek geweest, zelfs tot 22 november toe. Trek-nachten waren bijv. 28 oktober, 3, 4 en 6 november.

Onze waarnemer in Venlo heeft op 27 febr. 1960 's avonds de roep gehoord van terugtrekkende *koperwieken*. Op 23 maart was er te Venlo zelfs een sterke terugtrek: van 21.40-22.25 uur dus in 45 minuten werd 268 maal de trekroep gehoord.

St. Kilda Summer

Drieteenmeeuwen, noordse stormvogels, zee-koeten en papegaaiduikers op de rotsen en kliffen maken St. Kilda tot een wondermooi eiland, dat op ongeveer 100 mijl westelijk van het Schotse vasteland ligt.

Williamson en Boyd gingen erheen in opdracht van de natuurbeschermingscommissie en de National Trust for Scotland. Hun werk hield de studie van het gedrag en populatiesterkte in van het vogelleven op St. Kilda.

Het eiland bezit de grootste *Jan van Genten*-kolonie ter wereld terwijl er van bepaalde dieren speciale ondersoorten voorkomen, zoals de *winterkoning* (*Troglodytes troglodytes hirtensis*). Totaal werden er 157 vogelsoorten waargenomen. Het werk is verlicht met vele foto's en tekeningen.

J. T.

Kenneth Williamson en J. Morton Boyd: St. Kilda Summer. With a preface by E. M. Nicholson, 1960. Uitg. Hutchinson & Co. Ltd., London. Prijs 25 sh.

